

رفتار حل مسئله

در صفحه ۱۱۲ کتاب زیست‌شناسی ۳ پایه دوازدهم (رفتارشناسی)، نوشته شده است: حل مسئله: برخی از جانوران می‌توانند از تجربه‌های قبلی خود برای حل مسئله‌ای که با آن روبه‌رو شده‌اند، استفاده کنند. در یکی از آزمایش‌های مربوط به این رفتار، شامپانزه‌ای را در اتاقی گذاشتند که تعدادی موز از سقف آن آویزان بود و چند جعبه چوبی هم در اتاق وجود داشت. شامپانزه پس از چند بار بالا پریدن و تلاش ناموفق برای رسیدن به موزها، جعبه‌ها را روی هم قرار داد، از آن‌ها بالا رفت و به موزها دست یافت. در رفتار حل مسئله، جانور بین تجربه‌های گذشته و موقعیت جدید ارتباط برقرار می‌کند و با استفاده از آن‌ها برای حل مسئله جدید، آگاهانه برنامه‌ریزی می‌کند.

حل مسئله در شامپانزه

این موضوع در ذهن دانش‌آموزان و برخی همکاران باقی است که شامپانزه بین کدام تجربیات گذشته و موقعیت جدید ارتباط برقرار کرده است! به‌خصوص اینکه در ذهن همکاران این مطلب از کتاب زیست‌شناسی پیش‌دانشگاهی قبلی به یادگار مانده که: «... در رفتار حل مسئله، جانور بدون آزمون و خطا از تجربیات گذشته برای حل مسئله جدید استفاده می‌کند». برای آگاهی از «تجربه گذشته شامپانزه» می‌توان به کتاب مقدمه‌ای بر رفتارشناسی، نوشته اوبروی منینگ، ترجمه عبدالحسین وهاب‌زاده مراجعه کرد.

در صفحه ۳۱۱ این کتاب نوشته شده است: «... به شامپانزه‌هایی که در این آزمایش شرکت کرده‌اند؛ قبلاً اجازه داده شده با جعبه‌ها بازی کنند و نوعی یادگیری نهفته ناشی از آزمون و خطا برای ساختن تلسی از جعبه‌ها و بالا رفتن از آن را قبلاً فرا گرفته بودند. سپس این شامپانزه‌ها در اتاقی که موز از سقف آن آویزان بود و تعدادی جعبه جدا از یکدیگر در اتاق قرار داده شده بود، توانستند بین تجارب گذشته، یعنی روی هم قراردادن جعبه‌ها و بالا رفتن از آن‌ها، مسئله جدید، یعنی دستیابی به موز آویزان از سقف، ارتباط برقرار کنند.»

سیدعسکری بنی‌هاشمی

دانش آموزان
گفتند که معلم
شیمی عهده‌دار
تدریس کتاب
محیط زیست
است؛ اما تاکنون
و در این شش ماه
حتی یک کلمه در
مورد محیط زیست
تدریس نکرده است

موجود مفلوکی به نام «محیط زیست»
در نظام آموزشی ایران

دانش آموزی که از پیش دبستانی وارد چرخه آموزشی ما می‌شود، تا قبل از دوره دوم متوسطه نامی از «محیط زیست» در کتاب‌های درسی خود نمی‌بیند. تنها در پایه یازدهم که به رقابت پوشالی کنکور نزدیک می‌شود و فشار و فشردگی درس‌ها او را از همه طرف احاطه می‌کنند، برای بار نخست چشمش به کتاب درسی «انسان و محیط زیست» می‌افتد.

در یکی از کلاس‌های پایه یازدهم در مدرسه‌ای از دانش آموزان در مورد این درس و کیفیت آموزش آن پرسیدم. دانش آموزان گفتند که معلم شیمی عهده‌دار تدریس کتاب محیط زیست است؛ اما تاکنون و در این شش ماه حتی یک کلمه در مورد محیط زیست تدریس نکرده است، بلکه به جای آن شیمی درس می‌دهد و گهگاه برای دانش آموزان تست کنکور حل می‌کند. ظاهراً هم دانش آموزان و هم اولیای آنان از

این موضوع راضی هستند؛ چرا که این معلم خلاق جزوهای کم حجم مشتمل بر پرسش و پاسخ‌های کوتاه تهیه کرده و در اختیار دانش آموزان قرار داده است. از حدود ۱۰۰ سؤال طرح شده حدود ۲۰ سؤال در امتحان طرح می‌شود و جالب است که همه دانش آموزان کلاس نمرات بالایی در درس محیط زیست کسب کرده‌اند. مدیر و سایر عوامل آموزشی مدرسه هم ظاهراً از این وضعیت راضی‌اند، چرا که اولاً سطح نمرات دانش آموزان بالاست و دیگر این که کسی شاکی نیست و رضایت در حد کافی و وافی در مدرسه برقرار است.

این تنها نمایی از وضعیت یک «درس مهم» آن هم در یک مدرسه نسبتاً برخوردار در یک منطقه آموزشی است. اداره آموزش و پرورش و گروه‌های آموزشی هم اساساً با این موضوعات کاری ندارند. کسی با کیفیت آموزش کاری ندارد و این در حالی است که در این وزارت‌خانه، مرکزی برای پایش کیفیت آموزش پیش‌بینی شده است.

پرسش این است که اساساً «علم» و «تفکر علمی» چه زمانی قرار است وارد برنامه‌های درسی شود؟ «بحران سیل» که چندی است کشور و افکار عمومی را درگیر کرده، در درجه نخست ناشی از بی‌توجهی و بی‌اعتنایی به «محیط زیست» است. دست خانواده در تربیت کودک در زمینه آموزش‌های محیط زیست و احترام به طبیعت خالی است. دانش آموز در آموزش و پرورش و نیز در نظام آموزش عالی چیزی در این باره آموزش نمی‌بیند و تجربه نمی‌کند. حال از این فرد که انتظارات یک شهروند مسئول از او می‌رود، دقیقاً باید چه چیزی را خواست؟ آیا برای چیزی که آموزش ندیده و تجربه نکرده است باید او را مورد سرزنش قرار داد؟ آیا اساساً گفت‌وگو یا مباحثه‌ای در این زمینه صورت می‌گیرد؟

در چند درصد از مدارس ما محیط زیست حضوری فعال دارد؟ انبوه زباله‌هایی که در حیاط به چشم می‌آیند و وضعیت درختان و پوشش گیاهی و حتی رنگ آمیزی دیوارها و... می‌تواند ابعاد فاجعه را بیش از پیش نمایان سازد.

علی پور سلیمان

